

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

מתוך

כרך ב, תשי"א

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

הערות

א. לעניין "טנדו"

במכתבו אל המערכת מעיר ה' דוד אטינגר על מאמרו של דב סדן בקונטרס י"ב (מחיבוטיו של מתרגם, ב) בעניין "טנדו":

"הוראתה של המלה הגרמנית Zwiesgespräch היא דו־שיח; כרגיל כל דו־שיח אינו בסגנון אחד ולאו דווקא בהבנת־תיאום והסכמה הדדית, אלא בחילופי דעות; ולא עוד אלא שבמלה Zwiesgespräch יש משום נימה של חילוקי דעות. כשם שבמלים דומות Zwie-licht, Zwietracht יש הוראה של ניגוד וסתירה במקום תיאום ופשרה..."

...במילון שלי "שפתנו במראות" השתמשתי במלה "טנדו" למונח במראה של פגישת־ייחוד ידידותית במובן של tête a tête בלועזית. בכדי להימנע משימוש ב"טנדו" שלא במקומו ושלא במובנו, ראויה תשומת לב מיוחדת לבירור הוראתה של המלה הזאת."

בתשובה להערה זו כותב לנו מר סדן:

"...לעניין המלה Zwiesgespräch הרי פשוטה הוא שיחה של שניים, והתיבה zwei או zwie, המצורפת לשם־עצם, אין פירושה אלא שניים כפשוטם. Zwietracht... ששיעורה פילוג של איבה, גם בה zwie לא באה ביסודה אלא להורות על שניים, ומתוך מובנה משתלשל השוני, ובעצם אין היא אלא חילופה של המלה Eintracht..."

ברור אפוא, כי עצם המלה Zwie- אינה מורה על ניגוד

ניגוד ופילוג כלל, והוראה זו של Zwietracht נובעת מחלקה
השני של מלה מורכבת זו. ה' סדן מסיים את מכתבו:

„...ולעניין ההצעה ליחד את התיבה „טנדו“
ליחסי-תואם ורוח-תואם, ראוי לקבלה, אולם היא אינה
עשויה לערער את שימושי בה בספרו של מכס ברוד,
כי אותה שיחה שבין גלילי והאלוהים איננה שיחה
אי־בית, לאמור אין היא נעוצה על חודו של ניגוד,
אלא שרויה בעיגולה של הרמוניה. ואודה, שלא הייתי
מעז להיעזר בתיבת „טנדו“ ליחסים שבין אדם וקונו,
בייחוד לאחר שהתיבה הזאת, לפי פירוש רש"י,
הוראתה שני גופים, אולם הוריתי לי היתר, בראותי
שאחד מגדולי-המאמינים, רבנו יהודה הלוי, נעזר
בשירו הארמי על ירושלים, במימרה שלנו לעניין
כנסת ישראל והקדוש ברוך הוא: דְּמָא הָיִית בְּדִיל
חֻבִּין וְשָׁלו / נֶאֱתוּב לְמִשְׁאֵל לְמָא בְּנִיךְ אֲמָכְלו /
וְשׁוּרִיךְ חֲרִיבו וְלֹא אֲשַׁתְּכְּלו / טָב לְמִיתָב טְנָדו
מִמִּיתָב אַךְ מִלְּו“.

אגב דבריו מביא ה' סדן עוד כמה דוגמאות מעניינות מן
הספרות לעניין הנידון במאמרו הנ"ל, ונביא מהן את
הקטע מ„מלך טיפש“ ליליג:

„וכשהיו שכנותיה מוכיחות אותה על קלות-דעתה
ועל מידה זאת שאינה מידה, הייתה ציפה עונה להן
תמיד: טב למיתב טן-דו מלמיתב ארמלו; ובשביל-
כך קראו לה טְנָדוּטְנִיץָה. ידעתי, כי פה יקום
הקורא, האוהב להיכנס לתוך דברי חברו, וישאלנו
פירכא גדולה כקורת-בית-הבד: והלא כל בר-בירב
דחד יומא יודע, כי טְנָדוּטְנִיץָה פירושה אישה
המוכרת בגדים מוכנים, ולא אישה החפצה לשבת

טן־דו? ולמה אתה מעוות עליי את פירוש־המלות? –
 על זה אענה ואומר לו: הישמר והשקט, ידידי; אלו
 ואלו דברי אלוהים חיים. פשוטו של דבר לחוד
 ודרושו לחוד, וכשם שאין דבר יוצא מידי פשוטו, כך
 אין דבר יוצא מידי דרושו, ולא עוד אלא שהפשט
 הוא הטפל, והסוד הוא היסוד.

ב. לעניין „קילוסיקל” ו„קילוהרץ”¹

אל ועד הלשון העברית.

- (1) החל מתאריך 1.11.50 ייפסק בצבא השימוש במונחים
 „סייקל”, „קילוסיקל”, „מגסיקל”, ובקיצורים ק”ס, מ”ס.
 (2) במקומם יבואו המונחים „הָרֶץ”, „קִילוֹהֶרֶץ”, „מֶגֶהֶרֶץ”
 והקיצורים ק”ה, מ”ה.

(3) „הָרֶץ” – פירושו תנודה אחת לשנייה.

י' ורצמן, אלוף־משנה

קצין קשר ראשי

ג. „יִבְנָאֵל”

ל„תיקוני לשון” בקונטרס י”ב של „לשוננו לעם”,
 יש להוסיף לרשימת שמות המקומות, שנשתבשו בפי
 המדברים, את שם המושבה יִבְנָאֵל (הנו”ן בשווא). שמקורו
 במקרא (יהושע יט לג). שם זה נשתבש בדיבור ובכתיבה
 ואף בכמה טפסים רשמיים ל„יבניאל”.

הרב משה הלוי, רב ביבנאל

(1) מכתב שנחבל במערכת בעקבות „לשוננו לעם” י”ב עמ’ 17.

ד. „יסודות ההגה העברית“

יסודות ההגה העברית מאת יצחק זיגלמן, הוצאת „יבנה“, חל-אביב תש”י, 98 עמודים.

(מ) יפה עשה המחבר, שייחד חיבור בפני עצמו לתורת ההגה „בניגוד למקובל להקציב לה פינה נידחת בספר כהקדמה קצרה לתורת הצורות“. המחבר התכוון להסביר את עובדות הלשון עצמן ולעשות את חיבורו נוח לשימוש, לפיכך נמנע מריבוי לעזים ומהסתבכות בהשוואות ללשונות השמיות הקרובות. אמנם ע”י השוואות עם הלשונות האחרות היו כמה וכמה פרטים מקבלים צורה אחרת, כגון בסעיף 20 בדבריו על „תנועה קטנה שמוצאה משווא“ ועל „ל’ התכלית שתנועתה היסודית היא שווא, והמתחלפת לפני שווא לחיריק“. הרי לאמיתו של דבר התנועה היסודית כאן היא חיריק, שבבואו בהברה פתוחה רחוקה מן הנגינה נהפך בעברית לשווא!

חבל שלא ראה המחבר את מאמרו של ז’ בן-חיים על „השווא המרחף“ („לשוננו“ י”א, 83–93), וחבל שהשתמש בדקדוק גזניוס-קאוצש במהדורה ישנה ולא ידע שבמהדורה כ”ח של דקדוק חשוב זה נעלם השווא ה”מרחף“ ונקבע שזה שווא נח (ולא נע כדעת רו”ה).

הבאות מן המקרא הובאו לפעמים מתוך מהדורות לא מדויקות (כנראה: לטריס) ומכאן ניקוד לא-נכון, וכתוצאה ממנו כלל לא-מדויק (בעמ’ 35 בהערה 34 צ”ל-בְּמִקְלִי, בְּמִסְפָּנָה — ב’ רפה, ולפי זה יש לשנות את הכלל ובמקום „אחת מאותיות בום”ף“ לומר: „ב’ או פ’“).

אלה הערות בודדות, שאין כוחן יפה למעט את התועלת שבספר, שהוא מלא חומר מאלף ומעניין מדברי המדקדקים הישראלים והנכרים למן בעלי המסורה ועד בני דורנו, ערוך בטעם וכתוב בלשון קלה ומובנת.